

ללא תמיכה בהתיישבות עלולה ישראל להגיע לשבר שאותו תיאלץ לאחות ולשקם בעלויות כבדות – כלכליות וחברתיות

ח"כ אבשלום (אבו) וילן

אני בא מקיבוץ נגבה, שהיום הוא ממש במרכז הארץ. ב־1939 היה נגבה גבול ההתיישבות בדרום, וסמל משמעותי של ההתיישבות היהודית, של ביטחון לאומי ושל קרבות הרואיים במלחמת השחרור. עברו חמישים וארבע שנים, וכשאני בוחן את הדימוי של ההתיישבות העובדת, ברור לכל כי הוא נמצא בתחתית סולם העדיפויות של החברה הישראלית. ואני, ואיתי רבים אחרים, שואל את השאלה, אם מאז ועד היום חל שינוי בעובדות היסוד. התשובה לדעתי שלילית. לא חל שינוי משמעותי. כמו בימי מלחמת העצמאות, חזרנו היום לתפיסה של ספר, לתפיסה של פריפריה, לתפיסה של גבול. בפירוש אפשר לומר שנפרדנו מימי האופוריה של 1967 כאשר ראש הממשלה הנוכחי שלנו דיבר על כך שאנחנו המעצמה החמישית. אחרי שתי אינתיפאדות ותהליך מדיני כזה או אחר נחתנו בחזרה על קרקע המציאות. אם בוחנים את הדברים בראייה היסטורית, כאשר שנת שישים־ושבע היא קו השבר הגדול, ברור כי עיקר המאמץ הלאומי של ישראל עד 1977 הוקדש למה שנקרא "גבולות תכנית אלון", לאחר מכן הוקדש ללב יהודה ושומרון, לרמת הגולן ולפתחת רפיח, ולבסוף לגוש קטיף. ומנקודת הראות של ההחלטות האסטרטגיות, הזנחנו שני אזורי ארץ עיקריים: הגליל והנגב.

בעקבות ההתפתחויות האלה ראוי לנו לבדוק אל מה בעצם חזרנו. והבדיקה הזו מגלה כי כמעט 70% מהציבור הישראלי מבין שבסופו של דבר, בהסדר הקבע, תהיה ישראל מדינה הרבה יותר קטנה מכפי שהיא היום, ולכן עיקר המאמץ ההתיישבותי חייב להתמקד בגליל ובנגב.

איש אינו יודע כמה שנים יימשך התהליך המדיני, וכמה זמן יחלוף עד שנגיע להגדרה של גבול חדש למדינה, אבל אין לי ספק, ואין זה משנה מי יהיה בשלטון באותם

ללא תמיכה בהתיישבות עלולה ישראל להגיע לשבר שאותו תיאלץ לאחות ולשקם בעלויות כבדות

ימים, כי בסופו של דבר נגיע להסדר כזה או אחר וניאלץ לקבוע את "גבולות הבית" ולהחליט על אילו עקרונות אנו עומדים ומתעקשים ועל אילו לא.

רבים טוענים כיום כי ישראל הפכה לחברה סקטוריאלית שבה כל אחד דואג רק לאינטרס של עצמו וזה, באמת, יוצר בעיה קשה, שבמסגרתה כל האליטות הישראליות שוב אינן מכירות במושג ההתיישבות ובחשיבותו. מבחינתן התיישבות היא "פאסה", וחבל להשקיע בה כסף. רבים מאיתנו, חברי קיבוצים ומושבים, הקדישו ימים רבים להופעות בפני הוועדות השונות - מילגרום ורונון - כדי להציג את עמדת החקלאים בכל מה שקשור בשינוי הייעוד של הקרקע החקלאית. וכשדיברנו אל חברי הוועדות האלה הרגשנו שאנחנו כאילו מדברים סינית. דיברנו בשפה זרה ובלתי מובנת. התחושה שלנו הייתה כי ברמת עקרונות היסוד היינו בנתק מוחלט. עמדנו מול גישה שבעצם מערערת על היסודות של ההתיישבות.

**"כִּי 70% מֵהַצִּבּוּר
הַיִּשְׂרָאֵלִי מְבִינִים
שֶׁבִסּוּפוֹ שֶׁל דָּבָר,
בְּהַסְדֵּר הַקְּבֵעַ,
תְּהִי יִשְׂרָאֵל
מְדִינָה הַרְבֵּה יוֹתֵר
קַטָּנָה מִכִּפִּי שֶׁהָיָא
הַיּוֹם, וּלְכֵן עֵיקֵר
הַמֵּאֲמָץ
הַהִתְיַשְׁבוּתִי חַיִּב
יְהִי לְהַתְמַקֵּד
בְּגִלְיָל וּבְנוֹגֵב."**

חלק מן המאבק נגד ההתיישבות מובילה "הקשת" הדמוקרטית המזרחית". היא עלתה על קרקע פורייה מבחינתה, משום שלחלק גדול מהאליטות האינטלקטואליות במדינת ישראל היה נוח מאוד לקבל את הסוג הזה של טיעונים. אבל מי שמנסה ללכת עד הסוף עם הלוגיקה של טיעוני "הקשת" חייב להגיע, בסופו של דבר, לדיון בשאלת זכויות הפליטים. אינני פוסק ש"הקשת" תומכת בזכות השיבה, אבל ההיגיון של טיעוני "הקשת" חייב להוביל לנקודות היסוד של האחיזה בקרקע, לשם מה אנו אוחזים בה, ומה משמעות האחיזה הזאת.

בתחום חשיבות התמיכה בחקלאות יש לנו הרבה מה ללמוד מארצות הברית. התקשורת מרבה לדווח על ההחלטה הנשיאותית על תכנית תמיכה בחקלאות האמריקאית למשך עשור בהיקף השקעות של מיליארדי דולרים. לצורך הדיון אין משמעות לדיון במספרים האמריקאיים. מה שחשוב באמת הוא להכיר בעובדה כי רשויות השלטון בארצות הברית מבינות שכדי לממש את המשימה של יישוב הארץ

ושל אמריקה הגדולה דרושים לא רק גושי ההתיישבות, אלא גם תמיכה מסיבית בחקלאות ובהתיישבות החקלאית.

כל אחד יודע כי בישראל ההתיישבות החקלאית נתונה במשבר מבני אמיתי הנמשך זה כמה עשרות שנים. בשנים האלה החברה הישראלית "תפסה כיוון" אחר לחלוטין בכל מה שקשור להתייחסותה להתיישבות, ואנחנו, אנשי ההתיישבות החקלאית העובדת, שילמנו את המחיר. פעמים לא מעטות ניסינו לבצע התאמות למציאות המשתנה. המושבים התחילו בניסיונות האלה עם "ההרחבות הקהילתיות", והקיבוצים המשיכו בזה. אבל זה שלוש שנים כל המערכת הזאת של ההרחבות תקועה. מי שמדבר על פיזור אוכלוסין ועל ביטחון לאומי מבחינת אחזקת הקרקע ועיבוד הקרקע צריך לדבר קודם כל על מסה דמוגרפית קריטית שתחזיק את היישובים בחיים. אם ימשיכו התהליכים הדמוגרפיים השליליים, לא תהיה קיימת המסה הקריטית הזו בהתיישבות העובדת.

סיפור הציונות הוא בן מאה שנה, ואני לא רוצה שגורלה יהיה כגורל ממלכת הצלבנים, גורל שאותו מועיד לנו יאסר ערפאת. חלק חשוב מן הציונות הזאת הוא כ-800 יישובים חקלאיים הפרוסים על כל מפת ישראל, כאשר 85% מהם בפריפריה ו-15% בלבד במרכז. מבחינת החשיבות שהמדינה מייחסת לפריפריה – הפריפריה כמעט ואיננה קיימת בתודעה הלאומית. דוגמה להתעלמות הזו מצורכי חלק חשוב של האוכלוסייה אפשר להביא מהחלטות הממשלה על שינוי עתידי אפשרי של מבנה הקיבוץ, ומשמעויותיו של שינוי זה מבחינת תקציב המדינה. הממשלה החליטה על השינוי ברוב זעום של 13 מול 12, רק כאשר ראש הממשלה התגייס במלוא יכולת הלחץ שלו להעביר את ההחלטה מסיבה עקרונית. השינוי המבני החשוב הזה אינו קשור בהבטחת זכויות פנסיוניות לחברי הקיבוצים, הוא לא קשור בכסף. כל כולו עוסק בשינוי מבני שיאפשר את המשך הצמיחה הדמוגרפית. אבל הוויכוח הציבורי בנושא סורס ונותב לכיוונים שליליים מסיבות פוליטיות.

הוויכוח בנושא מעמדה של ההתיישבות החקלאית הפך להיות סקטוריאלי. אין לו דבר וחצי דבר עם היעדים הלאומיים של ישראל. אם בסופו של דבר לא יאפשרו למושבים ולקיבוצים לגדול על ידי הרחבה דמוגרפית, כולל הקמת שכונות; אם לא יופנו כספים לאומיים להשקעות בתשתית תחבורתית כדי לקרב את הגליל ואת הנגב למרכז, והכספים הללו ימשיכו להתחלק כפי שהם מתחלקים; אם לא נגיע בשנים

ללא תמיכה בהתיישבות עלולה ישראל להגיע לשבר שאותו תיאלץ לאחות ולשקם בעלויות כבדות

**"מי שמדבר על
פיזור אוכלוסין ועל
ביטחון לאומי
מבחינת אחזקת
הקרקע ועיבודה -
צריך לדבר
קודם כל על
מסה דמוגרפית
קריטית שתחזיק
את היישובים
בחיים."**

הקרובות לעיגון זכויות חקלאים בקרקע מבחינה משפטית - אותם 800 יישובים שהזכרתי אמנם ימשיכו להתקיים, אבל מה יהיה מצבם הדמוגרפי, ואיך בסופו של דבר ימשיכו לאחוז בקרקע ולעבד אותה? ידוע ש-90% מהקרקע שבידי החקלאים תמשיך להיות חקלאית, גם על פי כל תכנוני הבנייה. אולם את הקרקע החקלאית הזאת צריך להמשיך לעבד וצריך להמשיך לטעת. אם לא תהיה עדיפות ברורה ומתקנת לנושא ההתיישבות ככורח לאומי, ככורח ביטחוני, כבסיס לחיים בדר-קיום בארץ, ישתלט התוהו ובוהו על חיינו.

כבר שנים, כאשר אנחנו, נציגי החקלאים, קובלים על התנאים הבלתי אפשריים שלתוכם נקלענו, אומרים לנו, "אתה אינטרסנטים". יש לי חדשות לעם ישראל: אנחנו לא אינטרסנטים. אנחנו חושבים על עצמנו במסגרת האינטרס הלאומי הכללי. אני מקווה שרגע האמת יגיעו במהרה, ושיינקטו הפעולות הנכונות, כדי שלא נגיע לשבר שאותו ניאלץ לאחות ולשקם בעלויות כבדות, כלכליות וחברתיות.